

Agnieszka M. Sendur

asendur@afm.edu.pl

Krakowska Akademia im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego

ORCID: 0000-0001-8246-1427

(Nie)uczciwość akademicka polskich studentów a poświadczanie kwalifikacji

Academic (dis)honesty of Polish students and the certification of their competence

Streszczenie: Panuje pogląd, że oszukiwanie na testach i egzaminach jest w Polsce powszechne. Jaka jest faktyczna skala oszustwa egzaminacyjnego wśród polskich studentów oraz jakie są jego przyczyny? Co w rozumieniu studentów jest oszustwem, a jakie zachowania nie kwalifikują się do tej kategorii? Artykuł opisuje badanie dotyczące uczciwości akademickiej polskich studentów oraz przedstawia wnioski istotne dla celów certyfikacji.

Słowa kluczowe: uczciwość akademicka, egzaminy, testowanie, certyfikacja, oszukiwanie

Abstract: Examination malpractice is claimed to be a problem in Polish schools and universities. What is the actual scale of academic dishonesty among Polish higher education students and what seems to be its causes? What kind of actions do Polish students consider dishonest and which of them are not assigned to this category? The article describes a survey on academic integrity conducted at Polish higher education institutions and presents conclusions relevant to certification purposes.

Keywords: academic integrity, examinations, testing, cheating, certificates

Wprowadzenie

Certyfikacja jakichkolwiek kompetencji, w tym poświadczanie znajomości języka obcego, wymaga od instytucji certyfikującej rzetelności i prawdziwości potwierdzanych umiejętności. Czy instytucje wystawiające certyfikaty mogą mieć gwarancję, że wydane zaświadczenie potwierdza faktyczne umiejętności okaziciela? Czy możemy być pewni, że podczas egzaminu weryfikującego określone wiedzę bądź umiejętności nie doszło do oszustwa egzaminacyjnego? Takie pytanie nasuwa się w kontekście powszechnej opinii, że Polacy oszukują na egzaminach oraz że w dobie nowoczesnych technologii takie oszustwo występuje coraz częściej. Opinia ta poparta jest szeregiem badań przeprowadzonych na przestrzeni lat.

1. Przegląd literatury

Warty odnotowania jest sondaż wykonany przez Centrum Badania Opinii Społecznej w 1997 r. na ponad tysiącosobowej próbie obywateli, w którym pytano o ocenę różnych zachowań społecznych. Ponad połowa ankietowanych (52%) zadeklarowała wówczas, że nie ma nic przeciwko ściąganiu na maturze, a tylko nieco ponad jedna czwarta (28%) nie aprobuje takiego zachowania. Na skali dezaprobaty ściąganie na maturze znalazło się zdecydowanie niżej niż takie zachowania jak prowadzenie samochodu na lekkim rauszu (95%), spożywanie alkoholu w miejscu pracy (92%), krytykowanie kogoś za jego plecami (89%), bicie dzieci (87%), jazda „na gapę” (77%), dokonywanie fikcyjnych darowizn w celu zapłacenia mniejszego podatku (67%), głośne słuchanie muzyki w miejscach publicznych (67%), oglądanie filmów pornograficznych (56%), podejmowanie dorywczej pracy przez osoby pobierające zasiłek dla bezrobotnych (42%) oraz uprawianie seksu przedmałżeńskiego (31%).

Badania dotyczące *stricto* oszustwa edukacyjnego prowadzono w Polsce głównie na poziomie szkoły podstawowej i średniej oraz w odniesieniu do państwowych egzaminów zewnętrznych, jak sprawdzian po szkole podstawowej, egzamin gimnazjalny oraz matura i egzamin zawodowy (Doliwa 2006; Kobierski 2006; Kobierski, Śliwierski 2006; Lipska 2006; Miśko, Miśko 2006). W 2011 r. duże ogólnopolskie badanie zatytułowane „Uczciwość w szkole” przeprowadził wśród uczniów różnych typów polskich szkół portal Zadane.pl (Kaczmarczyk, Borkowski 2011). Sondaż dotyczył kwestii postrzegania szkoły przez młodzież oraz znaczenia uczciwości w życiu społecznym, ze szczególnym uwzględnieniem

kontekstu edukacyjnego. Projekt objął ponad 6,5 tys. polskich uczniów szkół podstawowych, gimnazjum oraz szkół ponadgimnazjalnych.

W kontekście uczelni wyższych badania prowadziła m.in. Agata Chudzicka-Czupała. Były to badania odnoszące się do wpływu czynników psychologicznych oraz indywidualnej filozofii moralnej polskich studentów na ich podejście do nieuczciwości akademickiej (2014a, 2014b). We współpracy z partnerami za granicą (Chudzicka-Czupała et al. 2013) badaczka dokonała również porównania podejścia polskich studentów oraz studentów na Ukrainie i w Szwajcarii do zagadnienia ściągania, jak również ich subiektywnych norm społecznych. Agnieszka Gromkowska-Melosik (2007) natomiast przeprowadziła sondaż wśród uczniów liceów oraz studentów. Pytania dotyczyły stanu psychicznego, który towarzyszy uczniom i studentom podczas ściągania, oraz ich osobistego stosunku do tego zagadnienia.

Wszystkie wspomniane badania potwierdzają obiegową opinię, że w polskich szkołach oraz uczelniach wyższych nieuczciwość jest powszechna, a ściąganie i inne podobne patologie to w mniemaniu społecznym przejaw nie tyle nieuczciwości, co sprytu i umiejętności radzenia sobie w trudnych sytuacjach. Według Gromkowskiej-Melosik (2007: 78) „ściąganie i plagiatowanie poddane zostały w polskiej rzeczywistości akademickiej (...) procesowi naturalizacji i normalizacji, stały się integralną częścią codziennego życia szkoły”. Z kolei Chudzicka-Czupała i współpracownicy (2013) zwracają uwagę na widoczne różnice w podejściu studentów polskich i ukraińskich, którzy częściej oceniają ściąganie jako zjawisko pozytywne, oraz ich kolegów ze Szwajcarii, którzy wyrażają bardziej negatywny stosunek.

Od przywołanych tutaj badań minęło co najmniej kilka lat. Własne obserwacje, rozmowy z pracownikami dydaktycznymi szkół wyższych w Polsce i za granicą oraz informacje w brytyjskiej i amerykańskiej prasie wskazujące na zmieniające się podejście do oszukiwania na egzaminach w tamtejszych szkołach stały się przyczynkiem do próby przyjrzenia się aktualnej sytuacji w zakresie uczciwości akademickiej polskich studentów.

2. Badanie „Uczciwość akademicka”

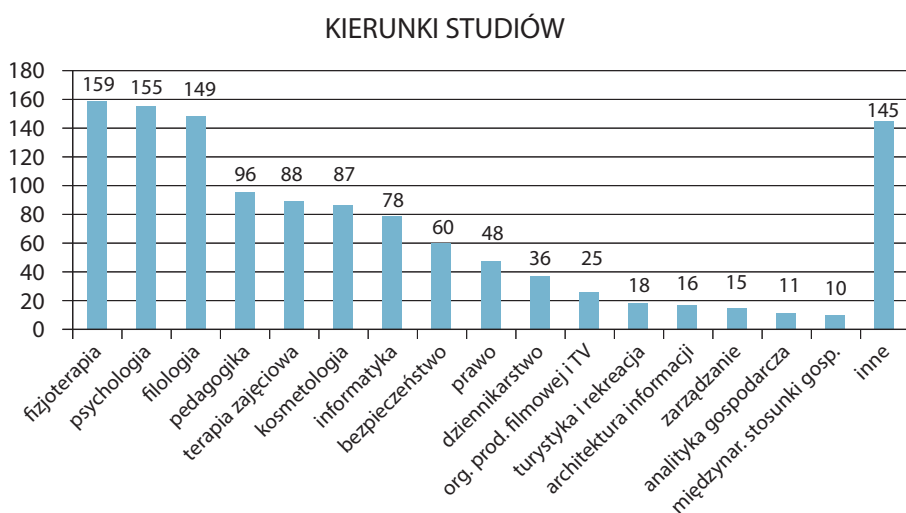
Celem badania była analiza oceny różnych form oszustwa akademickiego przez polskich studentów, skali takich zachowań, argumentów uzasadniających nieuczciwe działania oraz stosowanych przez studentów nieuczciwych technik.

Badanie ankietowe zostało przeprowadzone w semestrze zimowym roku akademickiego 2018/2019 w wersji elektronicznej oraz papierowej. Ankieta elektroniczna została rozesłana do różnych szkół wyższych w całej Polsce, natomiast wersję papierową wypełnili studenci z kilku krakowskich uczelni. W związku z brakiem w formularzu informacji pozwalającej na identyfikację szkół wyższych, nie można odnieść wyników ani też liczby respondentów do konkretnych instytucji. Było to zamierzone na etapie tworzenia ankiety działanie, które miało na celu dać gwarancję studentom, że ich odpowiedzi nie zostaną wykorzystane przeciwko nim, a tym samym skłonić do bardziej otwartych deklaracji.

2.1. Ogólna charakterystyka uczestników badania

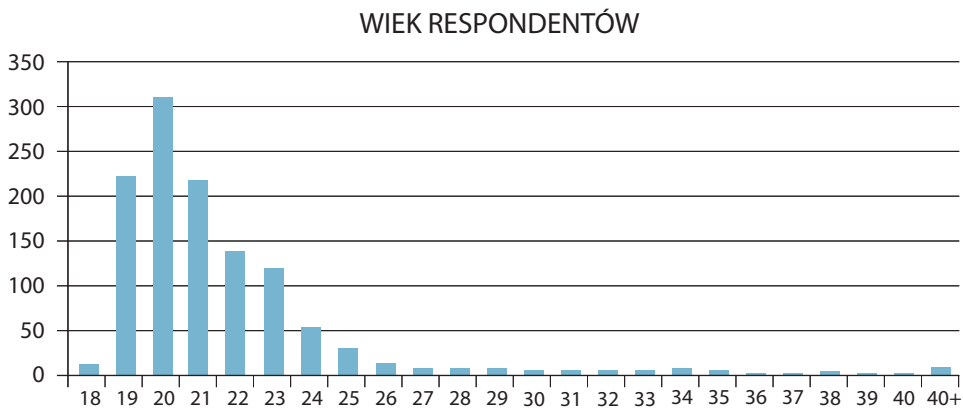
Kwestionariusz wypełniło 1291 osób, z czego 1196 zaznaczyło Polskę jako kraj, w którym dorastali. Badanie miało dotyczyć Polaków, zatem do opracowania wyników wzięto pod uwagę wyłącznie odpowiedzi tych studentów.

W opracowaniu uwzględniono odpowiedzi 870 studentek i 326 studentów. Różnica w liczbie kobiet i mężczyzn uczestniczących w badaniu wynika między innymi z proporcji kierunków studiów, które zechciały udzielić odpowiedzi. Duży procent respondentów to studenci pedagogiki, kierunków filologicznych czy kosmetologii, a więc dziedzin mocno sfeminizowanych. Dane dotyczące kierunków studiów respondentów prezentuje rysunek 1.

Rysunek 1. Struktura kierunków studiów, na których studiują respondenci

Zdecydowana większość respondentów plasuje się w przedziale wiekowym pomiędzy 19 a 23 lata (rysunek 2). Na studiach I stopnia studiuje 58% uczestników badania, 39% to studenci studiów magisterskich, a 3% zazna-
czyło studia innego typu, czyli są to uczestnicy studiów doktoranckich lub podyplomowych.

Rysunek 2. Rozkład wieku respondentów

Pochodzenie respondentów według wielkości miejscowości rozkłada się dość równomiernie, z niewielką przewagą studentów pochodzenia wiejskiego (tabela 1).

Tabela 1. Profil społeczno-demograficzny respondentów

Odsetek respondentów (n = 1196)					
Płeć	%	Pochodzenie	%	Rodzaj studiów	%
kobiety	73	wieś	38	I stopnia	58
mężczyźni	27	małe miasto	30	magisterskie	39
		duże miasto	32	inne	3

2.2. Narzędzie badawcze

Ankieta została przygotowana na podstawie szeroko wykorzystywanych w USA i Kanadzie kwestionariuszy *Survey on Academic Dishonesty* (1997; SAD) opracowanych przez Donalda L. McCabe'a i jego zespół (DuPree, Sattler 2010; McCabe 2005; McCabe, Trevino, Butterfield 2001) oraz ich zmodyfikowanej

przez Michelle Witherspoon, Nancy Maldonado i Candace H. Lacey (2012) wersji. Na użytek opisywanego tutaj badania pytania ze wspomnianych ankiet zostały zaktualizowane – możliwe formy ściągania uzupełniono o nowoczesne urządzenia elektroniczne nieuwzględnione w oryginalnym kwestionariuszu, dodano metryczkę dostosowaną do polskiego kontekstu demograficznego oraz dodatkowe pytania dotyczące metod oszukiwania. Inspiracją do tych modyfikacji były obserwacje Jacka Pyżalskiego (2006: 35), który zwraca uwagę, że badacze często ograniczają się wyłącznie do próby określenia częstotliwości nasilenia zjawiska.

Kwestionariusz składał się z kafeterii pytań zamkniętych typu wybór wielokrotny z możliwością zaznaczenia nieograniczonej liczby odpowiedzi, pytań ze skalą oraz z pytań otwartych. Studenci zostali zapytani o to, jak często zdarzyły im się określone zachowania, kwalifikujące się w powszechnym mniemaniu do czynów mniej lub bardziej nieuczciwych. Następnie, już po ewentualnym zdradzeniu swoich występów, respondenci dokonywali oceny zachowań wymienionych w pytaniu poprzedzającym. Dalej studenci podawali powody, które w ich mniemaniu mogłyby usprawiedliwić oszukiwanie na teście lub egzaminie. Ostatnie pytanie dotyczyło sposobów oszukiwania.

Arkusze ankiety zamieszczono w aneksie do niniejszego artykułu (załącznik 1).

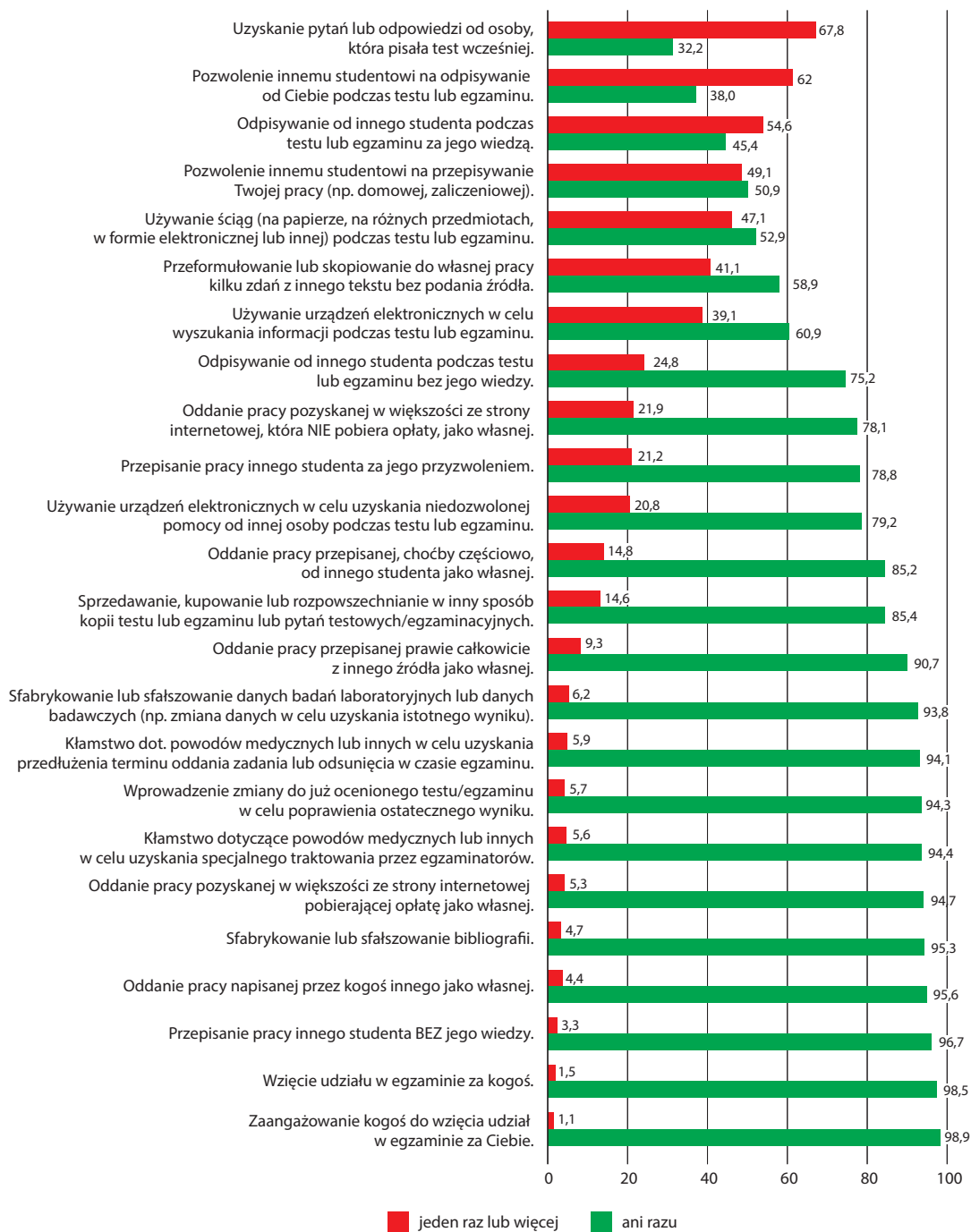
3. Analiza danych

Badanie pozwoliło zebrać dużą ilość danych, jednak na użytek niniejszej publikacji przedstawione zostaną tylko podstawowe wyniki.

3.1. Częstotliwość określonych zachowań

Pytanie „Jak często – jeśli w ogóle – w ciągu ostatniego roku zdarzyły Ci się wymienione zachowania?” dotyczyło 25 sytuacji. W odniesieniu do każdej z nich studenci wybierali spośród czterech odpowiedzi: „ani razu”, „jeden raz”, „więcej niż jeden raz” lub „nie dotyczy”.

Sytuacje, do których studenci przyznawali się najczęściej, to: uzyskanie pytań lub odpowiedzi od osoby, która pisała test wcześniej, pozwolenie innemu studentowi na odpisywanie podczas testu lub egzaminu, odpisywanie od innego studenta podczas testu lub egzaminu za jego wiedzą, pozwolenie innemu studentowi na przepisanie swojej pracy oraz używanie ściąg (na papierze, na różnych przedmiotach, w formie elektronicznej lub innej) podczas testu lub egzaminu.

Rysunek 3. Odpowiedzi na pytanie: „Jak często – jeśli w ogóle – w ciągu ostatniego roku zdarzyły Ci się wymienione zachowania?” (w %)

Powszechność tych właśnie zachowań nie jest szczególnie zaskakująca. Na wykresie (rysunek 3) możemy zaobserwować, jak częstotliwość wspomnianych zachowań przedstawia się w stosunku do pozostałych wymienionych w ankiecie.

Sytuacje, które znalazły się po przeciwnej stronie wykresu, to te, do których studenci przyznają się najrzadziej. Są to odpowiednio: oddanie jako własnej pracy pozyskanej ze strony internetowej pobierającej opłatę, sfalszowanie bibliografii, oddanie jako własnej pracy napisanej przez kogoś innego, przepisanie pracy innego studenta bez jego wiedzy, wzięcie udziału w egzaminie za kogoś innego oraz zaangażowanie kogoś do wzięcia udziału w egzaminie za siebie.

Wymienione tutaj przypadki znajdują się na skraju wykresu obrazującego częstotliwość takich zachowań, warto jednak zwrócić uwagę na wartości przypisane tym sytuacjom. Do oddania pracy pozyskanej ze strony internetowej pobierającej opłatę przyznaje się ponad 5% respondentów. To znaczy, że w dwudziestoosobowej grupie studentów mamy statystycznie jedną osobę, której w ciągu ostatniego roku zdarzyło się jeden raz kupić gotową pracę, a takich, którzy robili to częściej, jest ponad 2%.

3.2. Ocena określonych zachowań

Po ewentualnym przyznaniu się do pewnych działań studenci byli proszeni o dokonanie oceny tych zachowań. Swoją ocenę mieli przedstawić poprzez dokonanie wyboru spośród czterech możliwości: „to nie jest oszustwo”, „to błahe oszustwo”, „to nie jest poważne oszustwo” i wreszcie – „to poważne oszustwo”.

Za czynności, które nie są oszustwem, najwięcej osób uznało:

- uzyskanie pytań lub odpowiedzi od osoby, która pisała test wcześniej – 36% osób uważa, że nie jest to oszustwo;
- pozwolenie innemu studentowi na przepisanie pracy – 18,4%;
- pozwolenie innemu studentowi na odpisywanie podczas testu lub egzaminu – 18,3%;
- skopiowanie do własnej pracy kilku zdań z innego tekstu bez podania źródła – 15,5%;
- odpisywanie od innego studenta podczas testu lub egzaminu za jego wiedzą – 14,4%;
- przepisanie pracy innego studenta za jego przyzwoleniem – 13,5%.

Z kolei za poważne oszustwo najwięcej osób uważa:

- wzięcie udziału w egzaminie za kogoś – 78%;
- zaangażowanie kogoś do wzięcia udziału w egzaminie za siebie – 76%;

- wprowadzenie zmiany do już ocenionego testu/egzaminu w celu poprawienia wyniku – 71%;
- oddanie pracy napisanej przez kogoś innego – 65%;
- oddanie pracy przepisanej prawie całkowicie z innego źródła (czyli plagiat) – 61%;
- przepisanie pracy innego studenta bez jego wiedzy – 59%.

Warto tutaj zwrócić uwagę na logikę respondentów dotyczącą przepisywania pracy od innego studenta. Sytuacja ta oceniana jest zupełnie inaczej w zależności od tego, czy osoba, od której przepisujemy, jest tego świadoma czy nie. Jeśli drugi student wie, że od niego odpisujemy, to według ponad 13% respondentów nie jest to oszustwo, a według ponad 31% to tylko błahe oszustwo; z kolei odpisywanie od innego studenta bez jego wiedzy to według prawie 60% uczestników badania poważne oszustwo.

Szczegółowe dane dotyczące oceny określonych zachowań przedstawia tabela 2.

Tabela 2. Odpowiedzi na pytanie: „Jak oceniasz wymienione poniżej zachowania?” (w %)

Jak oceniasz wymienione poniżej zachowania? %		To nie jest oszustwo	To błahe oszustwo	To nie jest bardzo poważne oszustwo	To poważne oszustwo
		%	%	%	%
1.	Odpisywanie od innego studenta podczas testu lub egzaminu bez jego wiedzy	6,1	32,4	36,3	25,3
2.	Odpisywanie od innego studenta podczas testu lub egzaminu za jego wiedzą	14,4	50,2	24,4	11,0
3.	Używanie ściąg (na papierze, na różnych przedmiotach, w formie elektronicznej lub innej) podczas testu lub egzaminu	7,0	36,5	34,0	22,5
4.	Używanie urządzeń elektronicznych (np. smartfona, słuchawek, kamery itp.) w celu uzyskania niedozwolonej pomocy od innej osoby podczas testu lub egzaminu	6,3	23,5	30,7	39,5
5.	Używanie urządzeń elektronicznych (np. smartfona, słuchawek, kamery itp.) w celu wyszukania informacji podczas testu lub egzaminu	6,2	25,0	33,6	35,2
6.	Wprowadzenie zmiany do już ocenionego testu/egzaminu w celu poprawienia ostatecznego wyniku	5,6	8,8	14,8	70,7

7.	Przepisanie pracy innego studenta za jego przyzwoleniem	13,5	31,6	35,2	19,6
8.	Przepisanie pracy innego studenta bez jego wiedzy	5,1	12,5	23,0	59,4
9.	Przeformułowanie lub skopiowanie do własnej pracy kilku zdań z innego tekstu bez podania źródła	15,5	35,1	26,8	22,6
10.	Oddanie pracy napisanej przez kogoś innego jako własnej	5,9	9,3	19,8	65,0
11.	Oddanie pracy przepisanej, choćby częściowo, od innego studenta jako własnej	7,0	19,5	36,0	37,4
12.	Oddanie pracy przepisanej prawie całkowicie z innego źródła jako własnej	6,2	10,6	22,4	60,7
13.	Oddanie pracy pozyskanej w większości ze strony internetowej („ściągi”, „wypracowania”, „prace naukowe” itp.), która nie pobiera opłaty, jako własnej	8,4	21,8	33,9	35,9
14.	Oddanie pracy pozyskanej w większości ze strony internetowej („ściągi”, „wypracowania”, „prace naukowe” itp.) pobierającej opłatę, jako własnej	8,9	21,7	32,7	36,7
15.	Uzyskanie pytań lub odpowiedzi od osoby, która pisała test wcześniej	36,0	34,4	18,6	11,0
16.	Sfabrykowanie lub sfałszowanie bibliografii	7,0	17,6	25,1	50,3
17.	Sfabrykowanie lub sfałszowanie danych badań laboratoryjnych lub danych badawczych (np. zmiana danych w celu uzyskania istotnego wyniku)	5,5	14,6	20,9	59,0
18.	Wzięcie udziału w egzaminie za kogoś	5,4	5,7	11,1	77,8
19.	Zaangażowanie kogoś do wzięcia udziału w egzaminie za siebie	5,8	6,6	12,1	75,5
20.	Pomoc komuś w oszukiwaniu na teście	10,1	31,5	33,3	25,1
21.	Pozwolenie innemu studentowi na przepisanie Twojej pracy (np. domowej, zaliczeniowej)	18,4	38,4	27,1	16,1
22.	Pozwolenie innemu studentowi na odpisywanie od Ciebie podczas testu lub egzaminu	18,3	41,1	25,5	15,1
23.	Sprzedawanie, kupowanie lub rozpowszechnianie w inny sposób kopii testu lub egzaminu lub pytań testowych/egzaminacyjnych	9,9	17,9	25,0	47,2
24.	Kłamstwo dotyczące powodów medycznych lub innych w celu uzyskania specjalnego traktowania przez egzaminatorów	7,2	13,9	23,6	55,4
25.	Kłamstwo dotyczące powodów medycznych lub innych w celu uzyskania przedłużenia terminu oddania zadania lub odsunięcia w czasie podejścia do egzaminu	6,8	15,0	24,8	53,4

3.3. Przyczyny nieuczciwości

Respondenci zostali również poproszeni o wskazanie przyczyn, które mogłyby usprawiedliwić oszustwo egzaminacyjne. Główne argumenty wskazane przez ankietowanych to fakt, że przerabiany materiał jest nieistotny (59%), jest zbyt trudny i wymaga zbyt dużego nakładu pracy (40%), nauczyciel nie przedstawił jasnych zasad (36%) oraz że student musi pracować zarobkowo i nie ma czasu, by się przygotować (34%). Wymieniono także takie argumenty jak presja, by osiągać jak najwyższe wyniki, używanie przez nauczyciela tych samych testów dla różnych grup, fakt, iż większość studentów oszukuje oraz że nauczyciel nie zauważa, iż studenci ściągają. Tylko 14% badanych uważa, że żaden powód nie może usprawiedliwić oszukiwania.

Stosunkowo dużo respondentów udzieliło również otwartej odpowiedzi na to pytanie. Wielu z nich twierdzi, że przerabiany materiał lub sam przedmiot są bezużyteczne, nie są związane z ich przyszłym zawodem, bądź też wskazują, że wymagana jest zbyt precyzyjna wiedza na dany temat. Studenci krytykują konieczność zaliczania przedmiotów opcjonalnych, które nie są ściśle związane z wybranym kierunkiem. Innym powtarzającym się argumentem uzasadniającym sięganie po niedozwolone pomoce jest zbyt obciążenie studenta pracą – tą związaną zarówno z nauką, jak i z pracą zawodową – co przekłada się na brak czasu. Wielu respondentów winą za zachowania studentów obarcza prowadzących zajęcia, zarzucając im nieumiejętne wykładanie przedmiotu, niesprawiedliwość oceny oraz wykorzystywanie tych samych pytań egzaminacyjnych przez wiele lat. Dość otwarcie wskazują również na przyzwolenie nauczycieli na korzystanie z dodatkowych pomocy. Często przytaczany jest także argument, że w Polsce „wszyscy ściągają”. Pojawia się tutaj także pochwała umiejętności ściągania jako element sztuki przetrwania.

3.4. Metody ściągania

Wśród metod ściągania na egzaminach najpopularniejsze okazały się: odpisywanie od kolegi/koleżanki (67%), korzystanie z telefonu komórkowego w celu sprawdzenia notatek lub informacji w Internecie (53%), korzystanie z papierowej ściągki (52%) oraz korzystanie z telefonu komórkowego do komunikacji z osobą z zewnątrz (15%). Do używania innych urządzeń elektronicznych przystąpiło 2,6% respondentów.

3.5. Deklaracja uczciwości egzaminacyjnej

Jedną z odpowiedzi do wyboru w części ankiety dotyczącej metod ściągania było stwierdzenie: „Nigdy nie oszukiwałam/łem na egzaminie”. Odpowiedź tę zaznaczyło 19% respondentów, co znaczy, że 81% nie utożsamia się z tą deklaracją. Ponieważ oświadczenie to pozwala zobrazować najogólniej skalę problemu, a ograniczenia redakcyjne nie pozwalają na bardziej precyzyjną analizę wyników badania, to na podstawie tej odpowiedzi przedstawione zostaną różnice pomiędzy niektórymi grupami studentów.

Odsetek kobiet i mężczyzn, którzy deklarują, że nigdy nie oszukiwali na egzaminie, jest wśród polskich studentów identyczny: w obydwu przypadkach wynosi 19%. Nie zauważamy również istotnych różnic w odniesieniu do pochodzenia studentów, którzy zaznaczyli tę odpowiedź. Na studiach I stopnia 22% deklaruje, że nigdy nie ściągało. Na studiach magisterskich możemy mieć do czynienia ze studentami studiów jednolitych magisterskich oraz drugiego stopnia. W tej grupie już tylko 14% twierdzi, że nigdy nie oszukiwało. Natomiast wśród studentów studiów innego typu, a więc doktoranckich lub podyplomowych, porównywalnie wyższy procent osób (26%) zaznaczył tę odpowiedź, co wydaje się informacją budującą.

Analiza wyników pokazuje również, że wpływ na to, czy student deklaruje, że nigdy nie oszukiwał na egzaminach, ma kwestia odpłatności za studia. W tym zestawieniu studenci studiów objętych opłatą okazują się bardziej uczciwi niż osoby studiujące bezpłatnie. Można pokusić się o wniosek, że uczestnicy studiów płatnych bardziej doceniają wartość studiowania, choćby ze względu właśnie na ponoszone koszty.

Tabela 3. Studenci, którzy zadeklarowali, że nigdy nie oszukiwali na testach lub egzaminach

Odsetek respondentów, którzy zaznaczyli odpowiedź: „Nigdy nie oszukiwałam/łem na egzaminie” (n = 1196)							
Płeć	%	Pochodzenie	%	Rodzaj studiów (stopień)	%	Rodzaj studiów (odpłatność)	%
kobiety	19	wieś	20	I stopnia	22	bezpłatne	16
mężczyźni	19	małe miasto	17	magisterskie	14	płatne	23
		duże miasto	19	inne	26		

4. Dyskusja

Zarówno to badanie, jak i wyniki innych, wcześniejszych badań, potwierdziły powszechne wyobrażenie, że oszustwo egzaminacyjne jest w Polsce bardzo rozpowszechnione. Ocena tego rodzaju zachowań wśród studentów wyższych uczelni jest dość pobłażliwa. Znajdują oni wiele argumentów, które w ich mniemaniu usprawiedliwiają takie zachowania.

Jakie mogą być przyczyny takiego stanu rzeczy? Konrad Kobierski (2006: 74–78) dopatruje się ich w uwarunkowaniach kulturowych, długoletniej tradycji i społecznym przyzwoleniu. Przyznanie się do ściągania nie jest w Polsce rzeczą wstydliwą, a niektórzy wręcz chętni się sukcesami w tej dziedzinie. Obok akceptacji społecznej daje się również zaobserwować pobłażliwość prowadzących zajęcia, na co wprost wskazują respondenci badania. Dlaczego nauczyciele w szkołach czy dydaktycy w wyższych uczelniach przymykają oko na oszustwo egzaminacyjne? Być może dlatego, że tak jest łatwiej, że w ten sposób eliminują problem, jakim jest konieczność przygotowywania i ocenienia kolejnych wersji testów i egzaminów albo też tłumaczenia się ze słabych wyników przed swoimi zwierzchnikami. Innym powodem może być fakt, że prowadzący przedmiot jest świadom małej przydatności nauczanych przez siebie treści i daje nieoficjalne przyzwolenie na korzystanie z dodatkowych pomocy w przeświadczeniu, że nie niesie to za sobą żadnych negatywnych konsekwencji. Nie bez znaczenia wydaje się również powszechność urządzeń elektronicznych ułatwiających dostęp do materiałów niedozwolonych podczas egzaminu.

A jakie implikacje mają wyniki przedstawionego badania dla poświadczania kwalifikacji, w tym certyfikacji językowej? W badaniu nie zostały wydzielone egzaminy zewnętrzne, egzaminy nadające kwalifikacje czy certyfikaty. Ankieta skierowana była do osób aktualnie studiujących, a pytania i odpowiedzi studentów nie odnosiły się do konkretnego rodzaju egzaminów, lecz do testów i egzaminów w ogóle, jak również do innych prac zaliczeniowych na studiach. Odpowiedzi studentów dotyczą różnych form oceniania, zarówno wewnątrzuczelnianych, jak i zewnętrznych. Nie wiemy zatem, czy wykazane za pomocą ankiety proporcje odnoszą się w takim samym stopniu do egzaminów donoszących jak do testów o niższej randze. Wszelkiego rodzaju sprawdziany wiedzy i umiejętności przeprowadzane na co dzień, jak również wiele egzaminów uczelnianych odbywa się bez szczególnego nadzoru i zabezpieczeń, co daje pewną swobodę do korzystania z niedozwolonych środków. Z kolei egzaminy certyfikujące są zazwyczaj obostrzone sformalizowanymi procedurami i regulaminami,

odbywają się w warunkach uniemożliwiających, a przynajmniej znacznie ograniczających możliwość ściągania oraz inne formy oszustwa. Pozwala to sądzić, że skala nieuczciwości jest w ich przypadku mniejsza niż na testach i egzaminach o niższej randze.

Podsumowanie

By mieć pewność, że wyniki ewaluacji, której celem jest poświadczanie konkretnej wiedzy i umiejętności, są trafne, rzetelne i wiarygodne, należy zaplanować adekwatne działania zapobiegawcze i interwencyjne. Zapewnienie odpowiednich warunków oraz bezpośrednio monitorowanie przeprowadzania egzaminów powinno dać gwarancję, że wystawione na podstawie wyników dokumenty będą spełniać swoją funkcję. Są to niezbędne działania, które od dawna wpisane są w działalność profesjonalnych instytucji certyfikujących. Konieczne są jednak także działania długofalowe, polegające na edukowaniu w zakresie uczciwości szkolnej i akademickiej zarówno dzieci i młodzież oraz ich rodziców, jak i nauczycieli, jednak to już jest temat na oddzielne rozważania.

Bibliografia

- Centrum Badania Opinii Społecznej, 1997, „*Nie wolno, ale można*”. *Stosunek Polaków do zachowań nagannych bądź niejednoznacznych moralnie. Komunikat z badań*, Warszawa.
- Chudzicka-Czupała, A., 2014a, „Filozofia moralna a akceptacja przejawów nieuczciwości akademickiej przez studentów uczelni wyższych”, *Czasopismo Psychologiczne* 20(1), s. 139–148.
- Chudzicka-Czupała, A., 2014b, „Psychological and moral determinants in accepting cheating and plagiarism among university students in Poland”, *Polish Journal of Applied Psychology* 12(1), s. 75–98.
- Chudzicka-Czupała, A., Lupina-Wegener, A., Borter, S., Hapon, N., 2013, „Students' Attitude Toward Cheating in Switzerland, Ukraine and Poland”, *The New Educational Review* 32(2), s. 66–76.
- Doliwa, M., 2006, „Ściąganie zawsze było, jest i będzie”, *Etyka w Edukacji. Biuletyn Badawczy Centralnej Komisji Egzaminacyjnej* 6, s. 46–54.
- DuPree, D., Sattler, S., 2010, *McCabe Academic Integrity Survey Report. June 2010*, Texas Tech University, Lubbock.
- Gromkowska-Melosik, A., 2007, *Ściąganie, plagiaty, fałszywe dyplomy*, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk.
- Kaczmarczyk, M., Borkowski, M., 2011, *Raport: Uczciwość w szkole*, http://d.polskatimes.pl/k/r/6/fb/21/4e5e835f6a45a_z.pdf?1353382836 (dostęp 14.07.2019).

- Kobierski, K., 2006, *Ściąganie w szkole. Raport z badań*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków.
- Kobierski, K., Śliwierski, B., 2006, „Ściąganie w szkole”, *Etyka w Edukacji. Biuletyn Badawczy Centralnej Komisji Egzaminacyjnej* 6, s. 39–45.
- Lipska, M., 2006, „Uczciwość egzaminacyjna przyszłych «nowomaturzystów». Wyniki badań Pracowni Ewaluacji CKE z września 2003 r.», *Etyka Egzaminowania. Biuletyn Badawczy Centralnej Komisji Egzaminacyjnej* 7, s. 94–103.
- McCabe, D.L., 2005, „Cheating among College and University Students: A North American Perspective”, *International Journal for Educational Integrity* 1(1), s. 1–11.
- McCabe, D.L., Trevino, L.K., Butterfield, K.D., 2001, „Cheating in Academic Institutions: A Decade of Research”, *Ethics & Behavior* 11(3), s. 219–232.
- Miśko, Z., Miśko, W., 2006, „Daj ściągnąć”, *Etyka w Edukacji. Biuletyn Badawczy Centralnej Komisji Egzaminacyjnej* 6, s. 55–65.
- Pyżalski, J., 2006, „Kilka uwag o badaniach kwestionariuszowych dotyczących oszukiwania przez uczniów w szkole”, *Etyka w Edukacji. Biuletyn Badawczy Centralnej Komisji Egzaminacyjnej* 6, s. 34–38.
- Survey on Academic Dishonesty (SAD)*, 1997.
- Witherspoon, M., Maldonado, N., Lacey, C.H., „Undergraduates and Academic Dishonesty”, *International Journal of Business and Social Science* 3(1), s. 76–86.

Załącznik 1 UCZCIWOŚĆ AKADEMICKA – ANKIETA

CZĘŚĆ I

1. Jestem: kobietą mężczyzną

2. Ile masz lat? *Wpisz swój wiek liczbą.* _____

3. Zaznacz kraj, w którym dorastałeś/łaś. *Wstaw krzyżyk w kratce po lewej stronie nazwy kraju.*

☐	Austria	☐	Irlandia	☐	Słowenia
☐	Belgia	☐	Kazachstan	☐	Szwajcaria
☐	Białoruś	☐	Litwa	☐	Szwecja
☐	Bułgaria	☐	Łotwa	☐	Turcja
☐	Chorwacja	☐	Niemcy	☐	Ukraina
☐	Czechy	☐	Norwegia	☐	USA
☐	Dania	☐	Polska	☐	Węgry
☐	Francja	☐	Portugalia	☐	Włochy
☐	Grecja	☐	Rosja	☐	Zjednoczone Królestwo
☐	Hiszpania	☐	Rumunia	☐	4. INNY. Jaki?
☐	Holandia	☐	Słowacja	

5. W jakim kraju mieszkałeś/łaś i studiowałeś/łaś przez ostatni rok? *Wstaw krzyżyk w kratce po lewej stronie nazwy kraju.*

☐	Austria	☐	Irlandia	☐	Słowenia
☐	Belgia	☐	Kazachstan	☐	Szwajcaria
☐	Białoruś	☐	Litwa	☐	Szwecja
☐	Bułgaria	☐	Łotwa	☐	Turcja
☐	Chorwacja	☐	Niemcy	☐	Ukraina
☐	Czechy	☐	Norwegia	☐	USA
☐	Dania	☐	Polska	☐	Węgry
☐	Francja	☐	Portugalia	☐	Włochy
☐	Grecja	☐	Rosja	☐	Zjednoczone Królestwo
☐	Hiszpania	☐	Rumunia	☐	6. INNY. Jaki?
☐	Holandia	☐	Słowacja	

7. Z jakiego województwa pochodzisz? Wstaw krzyżyk w kratce po lewej stronie nazwy województwa. (Pytanie dotyczy Polaków lub obcokrajowców mieszkających w Polsce od dzieciństwa.)

☐	dolnośląskie	☐	mazowieckie	☐	świętokrzyskie
☐	kujawsko-pomorskie	☐	opolskie	☐	warmińsko-mazurskie
☐	lubelskie	☐	podkarpackie	☐	wielkopolskie
☐	lubuskie	☐	podlaskie	☐	zachodniopomorskie
☐	łódzkie	☐	pomorskie		
☐	małopolskie	☐	śląskie		

8. Zaznacz wielkość miejscowości, z jakiej pochodzisz.

wieś

małe miasto (do 100 tys. mieszkańców)

duże miasto (powyżej 100 tys. mieszkańców)

9. Zaznacz wykształcenie Twoich Rodziców. Wstaw krzyżyk w odpowiedniej kratce.

	podstawowe	średnie	wyższe
matka	☐	☐	☐
ojciec	☐	☐	☐

10. Na jakich studiach studiujesz?

licencjackich magisterskich na studiach innego typu

11. Czy studiujesz na studiach bezpłatnych czy płatnych?

na bezpłatnych na płatnych

12. Co studiujesz? Wybierz dyscyplinę, do której należy kierunek Twoich studiów.

- Nauki przyrodnicze (np. fizyka, chemia, biologia, geografia itd.)
- Nauki ścisłe (np. matematyka, informatyka itd.)
- Nauki techniczne i inżynierskie (np. architektura, inżynieria lądowa, elektronika, inżynieria mechaniczna, biotechnologia itd.)
- Nauki medyczne i nauki o zdrowiu (np. medycyna, farmacja, pielęgniarstwo, fizjoterapia itd.)
- Nauki o kulturze fizycznej (np. nauki o sporcie, wychowanie fizyczne itp.)
- Nauki rolnicze (np. rolnictwo, leśnictwo, rybołówstwo, nauki weterynaryjne itd.)
- Nauki społeczne (np. psychologia, socjologia, ekonomia, pedagogika, nauki o bezpieczeństwie, komunikacja społeczna, nauki o mediach, zarządzanie, nauki o polityce itd.)
- Nauki prawne (prawo)
- Kierunki filologiczne (np. filologia, lingwistyka stosowana, językoznawstwo, literaturoznawstwo, komunikacja międzykulturowa itp.)
- Nauki humanistyczne (np. historia, archeologia, filozofia, religioznawstwo, historia sztuki itd.)
- Sztuka (np. sztuki filmowe i teatralne, malarstwo, konserwacja dzieł sztuki, muzyka, wokalistyka, inżynieria dźwięku itd.)

13. Co studiujesz? *Wpisz nazwę kierunku.*

CZĘŚĆ II

14. Jak często (jeśli w ogóle) W CIĄGU OSTATNIEGO ROKU zdarzyły Ci się poniższe zachowania?

Wstaw krzyżyk w odpowiedniej kratce.

	ani raz	jeden raz	więcej niż raz	nie dotyczy (zaznacz, jeśli pytanie nie odnosi się do Twoich studiów)
Odpisywanie od innego studenta podczas testu lub egzaminu bez jego wiedzy.				
Odpisywanie od innego studenta podczas testu lub egzaminu za jego wiedzą.				
Używanie ściąg (na papierze, na różnych przedmiotach, w formie elektronicznej lub innej) podczas testu lub egzaminu.				
Używanie urządzeń elektronicznych (np. smartfona, słuchawek, kamery itp.) w celu uzyskania niedozwolonej pomocy od innej osoby podczas testu lub egzaminu.				
Używanie urządzeń elektronicznych (np. smartfona, słuchawek, kamery itp.) w celu wyszukania informacji podczas testu lub egzaminu.				
Wprowadzenie zmiany do już ocenionego testu/egzaminu w celu poprawienia ostatecznego wyniku.				
Przepisanie pracy innego studenta za jego przyzwoleniem.				
Przepisanie pracy innego studenta BEZ jego wiedzy.				
Przeformułowanie lub skopiowanie do własnej pracy kilku zdań z innego tekstu bez podania źródła.				
Oddanie pracy napisanej przez kogoś innego jako własnej.				
Oddanie pracy przepisanej, choćby częściowo, od innego studenta jako własnej.				
Oddanie pracy przepisanej prawie całkowicie z innego źródła jako własnej.				

	ani raz	jeden raz	więcej niż raz	nie dotyczy (zaznacz, jeśli pytanie nie odnosi się do Twoich studiów)
Oddanie pracy pozyskanej w większości ze strony internetowej („ściągi”, „wypracowania”, „prace naukowe” itp.), która NIE pobiera opłaty, jako własnej.				
Oddanie pracy pozyskanej w większości ze strony internetowej („ściągi”, „wypracowania”, „prace naukowe” itp.) pobierającej opłatę jako własnej.				
Uzyskanie pytań lub odpowiedzi od osoby, która pisała test wcześniej.				
Sfabrykowanie lub sfałszowanie bibliografii.				
Sfabrykowanie lub sfałszowanie danych badań laboratoryjnych lub danych badawczych (np. zmiana danych w celu uzyskania istotnego wyniku).				
Wzięcie udziału w egzaminie za kogoś.				
Zaangażowanie kogoś do wzięcia udziału w egzaminie za Ciebie.				
Pomoc komuś w oszukiwaniu na teście.				
Pozwolenie innemu studentowi na przepisanie Twojej pracy (np. domowej, zaliczeniowej).				
Pozwolenie innemu studentowi na odpisywanie od Ciebie podczas testu lub egzaminu.				
Sprzedawanie, kupowanie lub rozpowszechnianie w inny sposób kopii testu lub egzaminu lub pytań testowych/egzaminacyjnych.				
Kłamstwo dotyczące powodów medycznych lub innych w celu uzyskania specjalnego traktowania przez egzaminatorów.				
Kłamstwo dotyczące powodów medycznych lub innych w celu uzyskania przedłużenia terminu oddania zadania lub odsunięcia w czasie podejścia do egzaminu.				

CZĘŚĆ III

15. Jak oceniasz wymienione poniżej zachowania? *Wstaw krzyżyk w odpowiedniej kratce.*

	to nie jest oszustwo	to błahe oszustwo	to nie jest bardzo poważne oszustwo	to poważne oszustwo
Odpisywanie od innego studenta podczas testu lub egzaminu bez jego wiedzy.				
Odpisywanie od innego studenta podczas testu lub egzaminu za jego wiedzą.				
Używanie ściąg (na papierze, na różnych przedmiotach, w formie elektronicznej lub innej) podczas testu lub egzaminu.				
Używanie urządzeń elektronicznych (np. smartfona, słuchawek, kamery itp.) w celu uzyskania niedozwolonej pomocy od innej osoby podczas testu lub egzaminu.				
Używanie urządzeń elektronicznych (np. smartfona, słuchawek, kamery itp.) w celu wyszukania informacji podczas testu lub egzaminu.				
Wprowadzenie zmiany do już ocenionego testu/egzaminu w celu poprawienia ostatecznego wyniku.				
Przepisanie pracy innego studenta za jego przyzwoleniem.				
Przepisanie pracy innego studenta BEZ jego wiedzy.				
Przeformułowanie lub skopiowanie do własnej pracy kilku zdań z innego tekstu bez podania źródła.				
Oddanie pracy napisanej przez kogoś innego jako własnej.				
Oddanie pracy przepisanej, choćby częściowo, od innego studenta jako własnej.				
Oddanie pracy przepisanej prawie całkowicie z innego źródła jako własnej.				
Oddanie pracy pozyskanej w większości ze strony internetowej („ściagi”, „wypracowania”, „prace naukowe” itp.), która NIE pobiera opłaty, jako własnej.				

	to nie jest oszustwo	to błahе oszustwo	to nie jest bardzo poważne oszustwo	to poważne oszustwo
Oddanie pracy pozyskanej w większości ze strony internetowej („ściągi”, „wypracowania”, „prace naukowe” itp.) pobierającej opłatę jako własnej.				
Uzyskanie pytań lub odpowiedzi od osoby, która pisała test wcześniej.				
Sfabrykowanie lub sfałszowanie bibliografii.				
Sfabrykowanie lub sfałszowanie danych badań laboratoryjnych lub danych badawczych (np. zmiana danych w celu uzyskania istotnego wyniku).				
Wzięcie udziału w egzaminie za kogoś.				
Zaangażowanie kogoś do wzięcia udziału w egzaminie za Ciebie.				
Pozwolenie innemu studentowi na przepisanie Twojej pracy (np. domowej, zaliczeniowej).				
Pozwolenie innemu studentowi na odpisywanie od Ciebie podczas testu lub egzaminu.				
Sprzedawanie, kupowanie lub rozpowszechnianie w inny sposób kopii testu lub egzaminu lub pytań testowych/egzaminacyjnych.				
Kłamstwo dotyczące powodów medycznych lub innych w celu uzyskania specjalnego traktowania przez egzaminatorów.				
Kłamstwo dotyczące powodów medycznych lub innych w celu uzyskania przedłużenia terminu oddania zadania lub odsunięcia w czasie podejścia do egzaminu.				

CZĘŚĆ IV

16. Według Ciebie, które z poniższych powodów mogłyby usprawiedliwić oszukiwanie na teście/egzaminie?

Zaznacz wszystkie odpowiedzi, z którymi się zgadzasz.

- Większość studentów oszukuje.
- Test jest zbyt trudny i wymaga zbyt dużego nakładu pracy.
- Nauczyciel używa tych samych testów dla różnych grup.
- Nie byłabym/byłbym w stanie zdać bez ściągania.
- Przerabiany materiał jest nieistotny/niepotrzebny.
- Student musi pracować zarobkowo i nie ma czasu, by przygotować się do testu/egzaminu.
- Nauczyciel nie przedstawił jasnych zasad dotyczących testów i egzaminów.
- Presja, by osiągać jak najwyższe wyniki zaliczeń/egzaminów.
- Nauczyciel nie zauważa, że studenci ściągają.
- Żaden powód nie usprawiedliwia oszukiwania.
- INNY. Jaki? _____

CZĘŚĆ V

17. Jeśli KIEDYKOLWIEK oszukiwałaś/łeś na egzaminie, jakich metod używałaś/łaś? *Zaznacz wszystkie właściwe odpowiedzi.*

- Nigdy nie oszukiwałam/łem na egzaminie.
- Odpisywałam/łem od kolegi/koleżanki.
- Korzystałam/em z papierowej ściągą.
- Korzystałam/em z telefonu komórkowego (komunikacja z osobą z zewnątrz).
- Korzystałam/em z telefonu komórkowego (dostęp do Internetu, notatki na telefonie).
- Ktoś inny poszedł na egzamin za mnie.
- Poszłam/poszedłem na egzamin za kogoś innego.
- Używałam/em innych urządzeń elektronicznych.
- INNY. Jaki? _____